

Наталія Голуб, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна

ПОНЯТТЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Сталий розвиток – це стратегія глобального масштабу, яка передбачає збалансований розвиток економіки, збереження довкілля та соціального благополуччя. Глобальні цілі, які були прийняті державами – членами Організації Об'єднаних Націй у 2015 р. як універсальний заклик до всіх країн, стали основою політики ООН і фінансування Програми розвитку (ПРООН) до 2030 р. Вони мають комплексний і неподільний характер та забезпечують зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

У сучасному світі, де екологічні, соціальні та економічні виклики вимагають термінових рішень, концепція сталого розвитку стала стратегічним орієнтиром для країн, підприємств і громад. Сталий розвиток передбачає задоволення потреб нинішнього покоління без загрози для можливостей майбутніх поколінь. У цьому контексті особливої ваги набувають системи обліку та контролю, які забезпечують прозорість, ефективність і відповідальність у використанні ресурсів.

У традиційному розумінні облік і контроль були пов'язані переважно з фінансовою діяльністю підприємств і державних установ. Проте зі зростанням усвідомлення глобальних викликів – зміни клімату, виснаження природних ресурсів, соціальної нерівності – ці категорії почали переосмислюватися в ширшому контексті сталого розвитку.

Облік на основі матеріальних потоків дає відповіді лише на деякі запитання, але занепокоєння щодо можливості застосування його теоретичних основ до концепції сталого розвитку залишається відкритим питанням.

Облік у системі сталого розвитку – це не лише фінансовий облік, а й облік природних ресурсів, соціального впливу, викидів, енергоспоживання тощо. Існують різні типи нефінансової звітності, зокрема:

- екологічна звітність (carbon footprint, water usage),
- соціальні індикатори (права працівників, гендерна рівність),
- управлінські індикатори (етика, антикорупційні заходи).

Облік у контексті сталого розвитку – це система збору, реєстрації, обробки та аналізу даних, що стосуються не лише фінансових показників, а й екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності, в табл 1 представлені види обліку, що підтримують цілі сталого розвитку.

Цей тип обліку охоплює наступні показники:

- екологічні показники: рівень викидів парникових газів, використання води, утилізація відходів, споживання енергії;
- соціальні показники: охорона праці, дотримання прав людини, гендерна рівність, залучення громад;

– управлінські індикатори: наявність антикорупційної політики, етичний кодекс, прозорість управління.

Таблиця 1

Види обліку, що підтримують ЦСР

Вид обліку	Роль у ЦСР
Екологічний облік	Аналізує використання природних ресурсів, викиди, вплив на біорізноманіття
Соціальний облік	Вимірює вплив на громаду, умови праці, гендерний баланс
Інтегрований облік	Поєднує фінансові і нефінансові показники
Управлінський облік сталості	Допомагає ухвалювати рішення щодо зниження екологічних ризиків і витрат

Така форма обліку відома як нефінансова або ESG-звітність (Environmental, Social, Governance), і вона дедалі більше стає обов’язковою у багатьох країнах, зокрема в ЄС.

В Україні практика нефінансової звітності тільки формується, але:

- частина компаній уже публікує звіт про сталий розвиток.
- нацкомісія з цінних паперів і фондового ринку рекомендує ESG-звітність.
- у рамках євроінтеграції впроваджуються положення ЄС про обов’язкову нефінансову звітність (CSRD).

Облік дозволяє:

- вимірювати прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку ООН (SDGs);
- аналізувати ефективність управління ресурсами;
- забезпечити прозорість для зацікавлених сторін – громади, інвесторів, держави;
- виявляти зони ризику або неефективності.

Для підприємств, наприклад, інтегрована звітність (Integrated Reporting) дозволяє поєднувати фінансові і нефінансові показники в єдину картину сталого розвитку.

Отже, кожне підприємство з урахуванням характеру діяльності і зовнішнього середовища, в якому воно працює, має визначити перелік інформації, основних показників і коефіцієнтів, які найкраще сприяють розумінню бізнесу та його перспектив. Саме звіт про управління має розкривати фінансову та нефінансову інформацію щодо дотримання суб’єктом господарювання принципів сталого розвитку. При цьому важливо, щоб така інформація була корисною для користувачів, узгодженою з відповідними фінансовими звітами, не дублювала дані інших звітних форм та не містила несуттєвих фактів. Формування звітності зі сталого розвитку набуває вагомості для підприємств, оскільки може покращити їх результати діяльності, підвищити ділову репутацію та конкурентоспроможність. Вимога складання звіту про управління для українських підприємств забезпечує імплементацію норм європейського законодавства у вітчизняну облікову практику.

Контроль у системі сталого розвитку – це процес перевірки та оцінки відповідності дій організації або держави цілям і принципам сталого розвитку. Його ключове призначення – забезпечення збалансованості між економічною вигодою, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою.

Успішне досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) неможливе без постійного контролю, який забезпечує: моніторинг прогресу, виявлення

відхилень, корекцію дій, відповідальність усіх учасників процесу.

Контроль передбачає: встановлення стандартів (норм, політик, цілей), вимірювання фактичних результатів, порівняння з запланованими, ухвалення коригуючих дій.

Основні форми контролю:

- внутрішній контроль: здійснюється самою організацією з метою підвищення ефективності управління ресурсами, дотримання стандартів екологічної та соціальної відповідальності;

- зовнішній контроль: проводиться незалежними аудиторами, державними або громадськими організаціями. Він забезпечує об'єктивність оцінки, виявлення порушень та рекомендації щодо покращення;

- громадський контроль: важливий елемент демократичного управління, що дозволяє громадам, активістам і неурядовим організаціям впливати на прийняття рішень і вимагати звітності.

Контроль у системі сталого розвитку реалізується через:

- внутрішній контроль (системи менеджменту якості, екологічного менеджменту, ISO 14001);

- зовнішній аудит (оцінка незалежними організаціями, сертифікація, екологічні перевірки);

- державний нагляд (екологічна інспекція, податкові органи, інституції громадського контролю).

Контроль забезпечує відповідальність за недотримання норм і стимулює впровадження інноваційних практик сталого управління. В таблиці 2 згруповано функції контролю в сталому розвитку.

Таблиця 2

Функції контролю в сталому розвитку

Функція	Зміст
Оціночна	Визначення досягнень та слабких місць
Попереджувальна	Виявлення ризиків (екологічних, репутаційних)
Коригувальна	Розробка заходів для усунення недоліків
Інформаційна	Надання даних для прийняття управлінських рішень
Підзвітна	Підвищення прозорості для суспільства і інвесторів

Інструменти контролю:

- ESG-аудит (оцінка екологічного, соціального, управлінського впливу)
- Система управління ризиками сталого розвитку
- Зовнішні рейтинги та індекси (наприклад, Dow Jones Sustainability Index)
- CSR-звіти (звіти з корпоративної соціальної відповідальності)
- Моніторингові цифрові платформи (наприклад, Carbon Disclosure

Project)

Серед головних викликів реалізації контролю сталого розвитку в Україні:

- недостатній рівень обізнаності про методики обліку сталості;
- відсутність уніфікованих стандартів для порівняння результатів;
- нерозвиненість цифрових інструментів моніторингу на локальному рівні.

Перспективи розвитку системи контролю полягають у:

- розвитку зеленої бухгалтерії (Green Accounting);
- запровадженні цифрових платформ для збору і візуалізації даних

(наприклад, ESG-аналітики);

- посиленні законодавчої бази і стимулів для звітності.

Висновки. Оскільки Україна є членом Організації Об'єднаних Націй, наша економічна та політична системи поступово змінюються на виконання резолюції «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Безумовно, вітчизняна облікова система також повинна змінитися.

Активне впровадження інтегрованої звітності викликало розвиток нових об'єктів обліку – інтелектуальний капітал, соціальний капітал (соціальний і репутаційний, соціальний і комунікаційний), природний капітал, який вимагає розроблення методів їхньої оцінки та подання в бухгалтерському обліку. Нові типи бухгалтерського обліку (наприклад, екологічний облік, соціальний облік) вимагають нових методологічних підходів. Виникають сучасні методи організації бухгалтерського обліку, такі як процеси. Більше уваги приділяється якості бухгалтерської та аналітичної інформації.

Облік та контроль є взаємодоповнюючими елементами управління сталим розвитком. Без якісного обліку неможливо здійснити ефективний контроль, а без контролю облік втрачає свою прикладну цінність. Вони разом створюють основу для: прийняття обґрунтованих управлінських рішень; стратегічного планування сталого розвитку; прозорості та підзвітності перед зацікавленими сторонами.

Таким чином, у системі сталого розвитку облік і контроль перетворюються на потужні інструменти не лише моніторингу, а й впливу на довгострокову стійкість економічних, екологічних і соціальних процесів.

Висновки. Отже, облік і контроль є фундаментом системи сталого розвитку, що дозволяє не лише вимірювати прогрес, а й коригувати політику, мінімізувати ризики та залучати довіру. Інтеграція таких механізмів у всі сфери управління – від державного до корпоративного рівня – є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства, економіки та довкілля.

Контроль у системі сталого розвитку – це не просто перевірка, а важливий управлінський механізм, який:

- дозволяє коригувати стратегії сталого розвитку,
- забезпечує прозорість і підзвітність,
- знижує ризики екологічних та соціальних криз.

Ефективний контроль це реальний вплив і досягнення сталості.

Список використаних джерел

1. Концепція сталого розвитку: Навчальний посібник / за ред. В.І. Даниленка. — К.: КНЕУ, 2020.
2. Кононенко Л.В., Ніколаєва В.П. Трансформація системи обліково-аналітичного забезпечення як складової управління підприємством в умовах сталого розвитку та діджиталізації суспільства. *Економічний простір*. 2022. № 177. С.69-75 <https://doi.org/10.32782/2224-6282/177-12>
3. IFAC (International Federation of Accountants). "The Role of Accountants in Sustainable Development". 2021. <https://www.ifac.org>
4. UNCTAD. "Guidance on Core Indicators for Entity Reporting on Contribution towards Implementation of the SDGs". 2021. <https://unctad.org>